

Στην Αγορά με τη Σικέλα

Μαρία Άννα Ιωσηφίδου

Εφορεία Αρχαιοτήτων της Πόλης των Αθηνών
is.mariaanna@gmail.com

Αναστασία Κουτσουδάκη

Εφορεία Αρχαιοτήτων της Πόλης των Αθηνών
akoutsoudaki@hotmail.com

Μαρία Λιάσκα

Εφορεία Αρχαιοτήτων της Πόλης των Αθηνών
marliaska@yahoo.gr

➤ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Στην αγορά με τη Σικέλα» εντάσσεται στις δράσεις της Πράξης «Θ-INK: το γκράφιτι ως ιστορική μαρτυρία και ως φθορά στα αρχαία μνημεία» (ΟΠΣ: 5010674) που υλοποιήθηκε από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Πόλης Αθηνών στο πλαίσιο του Ε.Π. Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020, από το 2019 έως το 2023. Το πρόγραμμα εκτυλίσσεται στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Αγοράς και απευθύνεται σε μαθητές και μαθήτριες από Δ΄ Δημοτικού έως και Α΄ Γυμνασίου. Τα παιδιά που συμμετέχουν στο πρόγραμμα ταξιδεύουν πίσω στον χρόνο, στην αρχαία Αθήνα των κλασικών χρόνων. Λύνοντας γρίφους, ανακαλύπτουν αρχαία γκράφιτι τα οποία τους αφηγούνται την ιστορία μιας γυναίκας, της Σικέλας. Μέσα από τη ζωή της, τα παιδιά προσεγγίζουν θεματικές σχετικές με τη θέση της γυναίκας, τη θέση των μετοίκων, τα ιστορικά γεγονότα της εποχής, την καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα και τη λειτουργία της Αρχαίας Αγοράς. Στο δεύτερο μέρος του προγράμματος, μέσω μίας ψηφιακής παρουσίασης (Power Point) ή ενός βιωματικού παιχνιδιού καθαρισμού, τα παιδιά αντιλαμβάνονται τις ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα αρχαία γραφήματα, που προστατεύονται και μελετώνται ως ιστορικές μαρτυρίες, και τα σύγχρονα γκράφιτι, που αποτελούν φθορά και βανδαλισμό.

Λέξεις-κλειδιά: Προστασία Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Εκπαιδευτικά Προγράμματα, Εκπαιδευτικές Διαδρομές, Αρχαία Αγορά, Γκράφιτι, Αρχαία Γραφήματα.

➤ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Θ-INK: το γκράφιτι ως ιστορική μαρτυρία και ως φθορά στα αρχαία μνημεία» (ΟΠΣ: 5010674) που υλοποιήθηκε από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Πόλης Αθηνών (ΕΦΑΠΑ) στο πλαίσιο του Ε.Π. Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020², σχεδιάστηκε με τη συνδρομή συντηρητών αρχαιοτήτων και αρχαιολόγων ΕΦΑΠΑ. Σκοπός του προγράμματος είναι η ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών στα θέματα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος «Θ-INK: το γκράφιτι ως ιστορική μαρτυρία και ως φθορά στα αρχαία μνημεία», δημιουργήθηκαν πέντε εκπαιδευτικοί φάκελοι με πλούσιο υλικό. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Στην αγορά με τη Σικέλα» αποτελεί μέρος του ομώνυμου εκπαιδευτικού φακέλου και εντάσσεται στις δράσεις του προγράμματος «Θ-INK: το γκράφιτι ως ιστορική μαρτυρία και ως φθορά στα αρχαία μνημεία».

➤ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Στην Αγορά με τη Σικέλα» δημιουργήθηκε το 2019 από την κυρία Αναστασία Κουτσουδάκη και συνέχισε να υλοποιείται έως το 2023 από τη γράφουσα, Μαρία Άννα Ιωσηφίδου. Εκτυλίσσεται στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Αγοράς της Αθήνας. Αποτελείται από βιωματικά παιχνίδια και δραστηριότητες που διαρκούν περίπου δύο ώρες. Απευθύνεται σε μαθητές και μαθήτριες ηλικίας από τετάρτη Δημοτικού έως πρώτη Γυμνασίου. Ο μέγιστος αριθμός μαθητών/τριών σε κάθε περιήγηση είναι 25. Ωστόσο, έχει παρατηρηθεί ότι όσο μικρότερες είναι οι ομάδες των μαθητών/τριών, τόσο καλύτερα διεξάγονται οι δραστηριότητες του προγράμματος, διότι δίνεται στο κάθε παιδί περισσότερος χρόνος για να εκφράσει τις απορίες, τις σκέψεις και τις παρατηρήσεις του.

➤ ΣΤΟΧΟΙ

Σκοπός του προγράμματος είναι η ευαισθητοποίηση των παιδιών και η ανάπτυξη της δημιουργικής και κριτικής τους σκέψης πάνω σε ζητήματα προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Συμμετέχοντας στο πρόγραμμα, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με αρχαία γκράφιτι και παράλληλα γνωρίζουν τις συνέπειες του σύγχρονου γκράφιτι στα μνημεία. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος, οι μαθητές/τριες έχουν την ευκαιρία να περιηγηθούν στην Αρχαία Αγορά και με τρόπο ψυχαγωγικό και ευχάριστο που καλλιεργεί τις γνώσεις του για την ιστορία και τον πολιτισμό.

Οι επιμέρους στόχοι του προγράμματος είναι να γνωρίσουν τα παιδιά την καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα και τη λειτουργία της Αρχαίας Αγοράς. Μέσα από το

2. Η Πράξη «Θ-ink: το γκράφιτι ως ιστορική μαρτυρία και ως φθορά στα αρχαία μνημεία» συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση».

πρόγραμμα ανασυντίθεται η αρχαία αθηναϊκή κοινωνία και φωτίζονται ομάδες πληθυσμού που συχνά παραλείπονται από τις επίσημες ιστορικές μαρτυρίες. Επιπλέον, τα παιδιά διαπιστώνουν τις ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα αρχαία γραφήματα, που προστατεύονται και μελετώνται ως ιστορικές μαρτυρίες και τα σύγχρονα γκράφιτι, που απομακρύνονται και θεωρούνται φθορά και βανδαλισμός, καθώς επιφέρουν πολλές αρνητικές υλικές, αξιακές, αισθητικές, περιβαλλοντικές, νομικές και οικονομικές συνέπειες. Εκτός από τις φθορές των γκράφιτι, τα παιδιά καλούνται να γνωρίσουν τους φυσικούς και ανθρωπογενείς κινδύνους που απειλούν τα μνημεία. Στόχος του προγράμματος είναι τα παιδιά να γνωρίσουν τους τρόπους αντιμετώπισης αυτών των φθορών, τις γενικές αρχές και το έργο της συντήρησης των αρχαιοτήτων. Παράλληλα, κατά τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, τα παιδιά ενημερώνονται για το θεσμικό πλαίσιο της προστασίας των αρχαιοτήτων. Τέλος, βασικός στόχος του προγράμματος είναι η ενίσχυση του αισθήματος της ομαδικότητας, μέσα από τη συνεργασία για την επιτυχή ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων.

➤ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η διαμόρφωση του προγράμματος βασίστηκε σε συμμετοχικές και βιωματικές μεθόδους. Τα παιδιά προσλαμβάνουν τις γνώσεις μέσω της πράξης και της εμπειρίας (learning by doing) (Corbishley & Stone, 1994; Hein, 2004; Falk & Dierking, 2012). Οι εμπυχωτές ενθαρρύνουν τα παιδιά, σύμφωνα με την παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου (Ambrose, 1993; Falk, 2016), να «ανακαλύψουν» τη γνώση μέσα από την περιήγηση στο αρχαιολογικό χώρο και τη συζήτηση. Αν και οι δράσεις συνδέονται με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, τα παιδιά δεν υφίστανται την πίεση της επίδοσης και της επιτυχίας που επιβάλλει το σχολικό περιβάλλον. Η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα βασίζεται στην κριτική τους ικανότητα και οι απαντήσεις τους στις ερωτήσεις των εμπυχωτών προκύπτουν αβίαστα, καθώς, μέσω της μαιευτικής μεθόδου, ανελκύονται στην επιφάνεια γνώσεις που ήδη υπάρχουν (Νικονάνου, 2010; Banzi, 2022). Οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά με ψυχαγωγικούς και ευφάνταστους τρόπους, όπως η εξερεύνηση, η ανακάλυψη, ο διάλογος και η δραματοποίηση (Hughes, Jackson & Kidd, 1998). Κεντρικό εκπαιδευτικό εργαλείο του προγράμματος είναι η ανακαλυπτική μέθοδος, με την επίλυση γρίφων, την εξερεύνηση και την ανακάλυψη κρυμμένων οστράκων. Ίσως, το πιο σημαντικό είναι ότι δημιουργείται ένα περιβάλλον συνεργασίας, μέσα στο οποίο τα παιδιά αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους και με τον εμπυχωτή (Καλεσσοπούλου, 2014).

*Εικόνα 1. Ανακαλύπτοντας όστρακα με αρχαία γραφήματα
Εφα πόλης Αθηνών (ΥΠΠΟ ΟΔΑΠ)*

➤ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ Η ΑΛΛΟ ΣΧΕΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Στην Αγορά με τη Σικέλα» αποτελεί μέρος του ομώνυμου εκπαιδευτικού φακέλου. Στον φάκελο, ο/ η εκπαιδευτικός θα βρει μία σύνομη εισαγωγή με τα γενικά χαρακτηριστικά του προγράμματος «Θ-ink: Το γκράφιτι ως ιστορική μαρτυρία και ως φθορά στα αρχαία μνημεία» και πλούσιο εποπτικό υλικό για την υλοποίηση των προγραμμάτων και των δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός φάκελος περιλαμβάνει τις οδηγίες, τα κείμενα για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και φύλλα εργασίας με ποικίλες δραστηριότητες και θεατρικούς διαλόγους εμπνευσμένους από αρχαίους συγγραφείς. Το περιεχόμενο του φακέλου θα αναλυθεί στη συνέχεια της ανακοίνωσης. Ο φάκελος συμπληρώνεται από έναν οδηγό για το Μουσείο της Αρχαίας Αγοράς, μία προτεινόμενη εκτενή βιβλιογραφία, χρήσιμους συνδέσμους της ιστοσελίδας του προγράμματος Θ-ink και ένα πίνακα σύνδεσης του προγράμματος με τη σχολική ύλη.

Ο πίνακας σύνδεσης του προγράμματος με τη σχολική ύλη μπορεί να αποτελέσει ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο για τον/ την εκπαιδευτικό, καθώς τον/ τη βοηθά να αξιοποιήσει, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, το πρόγραμμα για διδακτική χρήση. Πράγματι, το πρόγραμμα σχετίζεται με τη διδακτέα ύλη αρκετών μαθημάτων που διδάσκονται τα παιδιά από τετάρτη Δημοτικού έως πρώτη Γυμνασίου. Η ηρωίδα της ιστορίας, η Σικέλα, κατοικεί στην Κλασική Αθήνα. Συνεπώς, τα παιδιά θα αναγνωρίσουν στο πρόγραμμα στοιχεία που διδάσκονται στο μάθημα της Ιστορίας, όπως για παράδειγμα τα γεγονότα που σχετίζονται με τη Σικελική εκστρατεία και τον οστρακισμό. Στην Αθήνα των Κλασικών Χρόνων, γεννήθηκε και εδραιώθηκε το Δημοκρατικό Πολίτευμα. Οι συζητήσεις που γίνονται κατά τη διάρκεια του προγράμματος για τη Δημοκρατία σχετίζονται με το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής που παρακολουθούν τα παιδιά της έκτης Δημοτικού. Τα αρχαία γραφήματα μας δίνουν την ευκαιρία να μιλήσουμε για την εξέλιξη και τη σημασία της γραφής, οπότε συνδέονται με το μάθημα της Γλώσσας αλλά και των Αρχαίων Ελληνικών. Όσον αφορά τις θετικές επιστήμες, οι γνώσεις που αποκομίζουν οι μαθητές από τις δραστηριότητες που σχετίζονται με το σύγχρονο γκράφιτι και τη συντήρηση των μνημείων μπορούν να συσχετιστούν με τα μαθήματα της Φυσικής και της Βιολογίας. Οι συζητήσεις που γίνονται κατά τη διάρκεια του προγράμματος για τον τόπο μας, τον πολιτισμό, το φυσικό περιβάλλον, τα επαγγέλματα, τα βότανα, τα προϊόντα και τις φυσικές επιστήμες συνδέονται με τα μαθήματα της Μελέτης Περιβάλλοντος, της Γεωγραφίας και της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Τέλος, οι προτεινόμενες δραστηριότητες στα φύλλα εργασίας που βρίσκονται στον εκπαιδευτικό φάκελο συνδέονται με το μάθημα των εικαστικών.

➤ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ

Η προετοιμασία στην τάξη

Η προετοιμασία για το πρόγραμμα ξεκινά από την τάξη, καθώς αποστέλλεται πλούσιο υλικό με e-mail στους εκπαιδευτικούς. Στο συνημμένο αρχείο, οι καθηγητές

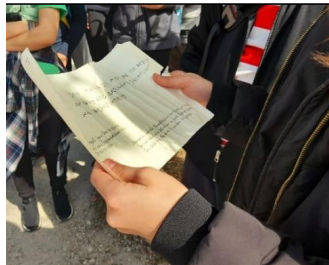
βρίσκουν μία παρουσίαση power point, στην οποία συμπεριλαμβάνονται στοιχεία για το αρχαίο και το σύγχρονο γκράφιτι.

Στην Οδό Παναθηναίων

Στο πρώτο σκέλος του προγράμματος, τα παιδιά εισέρχονται στον αρχαιολογικό χώρο και συμμετέχουν σε μία εισαγωγική συζήτηση σχετικά με τον ορισμό του γκράφιτι και τα προβλήματα που δημιουργούνται όταν τα γκράφιτι εισβάλλουν σε αρχαιολογικούς χώρους. Το βλέμμα των παιδιών στρέφεται στα γκράφιτι που έχουν βανδαλίσει την περίφραξη της Αρχαίας Αγοράς. Στη συνέχεια, η συζήτηση επικεντρώνεται στο αρχαίο γκράφιτι. Τα παιδιά καλούνται να φανταστούν αν έκαναν οι αρχαίοι γκράφιτι, τι μπορεί να έγραφαν στα μηνύματά τους και ποιες επιφάνειες χρησιμοποιούσαν.

Έπειτα η συζήτηση επικεντρώνεται στην Αρχαία Αγορά. Τα παιδιά στέκονται στην Οδό των Παναθηναίων, μαθαίνουν για την πομπή των Μεγάλων Παναθηναίων, την Αθήνα και την Αρχαία Αγορά στα τέλη του 5^{ου} αιώνα. Κατανοούν ότι η Αρχαία Αγορά ήταν ένας ζωντανός χώρος που διαμορφώνονταν και άλλαζε μορφή ανά τους αιώνες. Μόλις μπουν στο κλίμα της εποχής και φανταστούν την Αρχαία Αγορά ως ένα εμπορικό, πολιτικό και πολιτιστικό κέντρο, ακούνε τις οδηγίες του παιχνιδιού αναζήτησης που θα παίξουν στον αρχαιολογικό χώρο. Έμπνευση για την ιστορία μας υπήρξε ένα αρχαίο γκράφιτι που αναφέρεται με έναν υποτιμητικό χαρακτηρισμό σε μία γυναίκα τη Σικέλα. Αν και για την ίδια τη Σικέλα δεν είναι τίποτε άλλο γνωστό από τις αρχαίες πηγές, στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα προσλαμβάνει εικαζόμενα χαρακτηριστικά που αναπλάθουν την φυ

σιογνωμία της. Τα παιδιά ακούνε τα βασικά στοιχεία για τη ζωή της Σικέλας και τις οδηγίες του παιχνιδιού αναζήτησης. Σύμφωνα με τις οδηγίες, τα παιδιά πρέπει να λύσουν γρίφους που έχει γράψει για αυτά η ηρωίδα της ιστορίας μας. Με βάση τις οδηγίες των γρίφων θα εξερευνήσουν τον αρχαιολογικό χώρο, ψάχνοντας όστρακα με αρχαία γκράφιτι. Σε κάθε όστρακο είναι χαραγμένο και ένα μήνυμα. Μέσα από αυτά τα αρχαία γκράφιτι ξετυλίγεται η ζωή της Σικέλας.

Εικόνα 2. Διαβάζοντας τον πρώτο γρίφο
Εφα πόλης Αθηνών (ΥΠΠΟ ΟΔΑΠ), προσωπικό αρχείο Μ.Α. Ιωσηφίδου

Ένα γιατροσόφι για το τσίμπημα του σκορπιού

Στην ιστορία μας η Σικέλα έχει έναν πάγκο στην αρχαία αγορά και πουλάει βότανα, αρώματα και γιατροσόφια. Τα παιδιά πρέπει να εντοπίσουν τον πάγκο της και να ανακαλύψουν ένα όστρακο με το γιατροσόφι για το τσίμπημα από έναν σκορπιό. Τα παιδιά περιεργάζονται τηνπραμάτεια της Σικέλας και μαθαίνουν για τα βότανα αλλά και για την ιατρική στην αρχαιότητα. Ακούνε για τον θεό της ιατρικής τον Ασκληπιό αλλά και για τον «πατέρα» της επιστήμης αυτής τον Ιπποκράτη. Επιπλέον, μαθαίνουν για τη λειτουργία της αγοράς ως εμπορικό κέντρο και τη θέση της γυναίκας σε αυτό. Αναρωπιούνται πώς γίνεται η Σικέλα, μία γυναίκα, να έχει ρόλο εμπόρισσας σε μία εποχή οπου το πεδίο δραστηριότητας των γυναικών ήταν κατά βάση η οικία. Ανακαλύπτουν, μέσα από τη συζήτηση, ότι η Σικέλα ήταν μέτοικος με καταγωγή από τη Σικελία και ανακαλούν στη μνήμη τους όσα έχουν διδαχθεί για τους μετοίκους στην Αρχαία Αθήνα. Καταλαβαίνουν, μέσα και από τις μαθητικές τους γνώσεις, ότι μία μέτοικος μπορούσε να ασκεί εμπορικές δραστηριότητες παρά το γεγονός ότι ήταν γυναίκα.

Εικόνα 3. Ο πάγκος της Σικέλας και το κρυμμένο όστρακο
Εφα πόλης Αθηνών (ΥΠΠΟ ΟΔΑΠ), προσωπικό αρχείο Μ.Α. Ιωσηφίδου

Ένα προσβλητικό σχόλιο

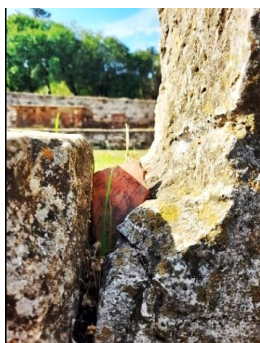
Σύμφωνα με τον επόμενο γρίφο, κάποιος αφήνει ένα προσβλητικό σχόλιο στο μαγαζί της Σικέλας. Οι μαθητές/τριες διαβάζουν πάνω στο όστρακο ότι κάποιος διώχνει τη Σικέλα από την Αθήνα και προβληματίζονται ποιος και γιατί της το άφησε. Πλάθουν, με τη φαντασία τους, διάφορα σενάρια, όπως, για παράδειγμα, ότι ήταν ένας ανταγωνιστής ή ένας δυσαρεστημένος πελάτης. Όμως, κάποια στιγμή συνδέουν το προσβλητικό σχόλιο με την καταγωγή της Σικέλας. Αυτό γίνεται αφορμή για να συζητήσουμε για μία κρίσιμη στιγμή του Πελοποννησιακού πολέμου, τη Σικελική εκστρατεία. Σύμφωνα με την ιστορία μας, βρισκόμαστε στις παραμονές της Σικελικής εκστρατείας και έχει ξεσπάσει το σκάνδαλο με τις κομμένες ερμαϊκές στήλες. Κάποιοι Αθηναίοι, που σκέφτηκαν ότι η Σικέλα ενεπλάκη στη βέβηλη αυτή πράξη, ένιωσαν ένα συναίσθημα μίσους και εχθρότητας για την ηρωίδα της ιστορίας μας. Έτσι, χάραξαν σε ένα όστρακο «Σικέλα ίτω» (Σικέλα φύγε) και το άφησαν έξω από το μαγαζί της.

*Εικόνα 4. Ο γρίφος και το όστρακο με το προσβλητικό σχόλιο
ΕφΑ πόλης Αθηνων (ΥΠΠΟ ΟΔΑΠ), προσωπικό αρχείο Μ.Α. Ιωσηφίδου*

Ένα όστρακο από τον Οστρακισμό του 461 π.Χ.

Παρά το προσβλητικό σχόλιο, η Σικέλα πρέπει να συνεχίσει τις καθημερινές δουλειές της. Σύμφωνα με τις οδηγίες του επόμενου γρίφου, η Σικέλα πρέπει να πάει, με την υδρία της στο κεφάλι, να πάρει νερό από την Κρήνη. Σε αυτή τη στάση, συζητάμε για τη μορφή και τη σημασία που είχαν οι κρήνες στην καθημερινότητα των γυναικών. Εκεί θα βρει και ένα όστρακο από έναν οστρακισμό που έλαβε χώρα στην Αθήνα 50 χρόνια πριν τη Σικέλα. Σε αυτό το όστρακο, κάποιος εξέφρασε τον θυμό του για τον Κίμωνα και την αδελφή του την Ελπινίκη. Τα παιδιά καλούνται να ανασύρουν στη μνήμη τους όσα έχουν διδαχθεί για τον θεσμό του οστρακισμού. Βλέπουν μία ψήφο από τον οστρακισμό και τη συγκρίνουν με το αρχαίο γκράφιτι που βρήκε η Σικέλα. Καταλαβαίνουν ότι σχόλια πάνω σε όστρακα του οστρακισμού, ενός θεσμού της αθηναϊκής δημοκρατίας, γίνονται κάποιες φορές αφορμή για να εκφράσουν οι πολίτες συναισθήματα, προσωπικές απόψεις, φήμες. Παράλληλα, μέσα από το όστρακο αυτό, φωτίζονται οι προσωπικότητες του Κίμωνα, της Ελπινίκης αλλά και άλλων γυναικών που ξεχώρισαν στην ανδροκρατούμενη Αθηναϊκή κοινωνία.

*Εικόνα 5. Το κρυμμένο στην Κρήνη όστρακο που διώχνει τον Κίμωνα και την Ελπινίκη
από την Αθήνα ΕφΑ πόλης Αθηνών (ΥΠΠΟ ΟΔΑΠ),
προσωπικό αρχείο Μ.Α. Ιωσηφίδου*

«Αν η τάξη μας ήταν η Αρχαία Αθήνα!»

Ο τέταρτος γρίφος οδηγεί τους μαθητές και τις μαθήτριες στο σπίτι της Σικέλας. Όμως πριν πάνε εκεί, πρέπει να περάσουν μπροστά από την καρδιά της αρχαίας αγοράς, τα πολιτικά της κτήρια, γιατί η Σικέλα αγωνιά να μάθει την απόφαση της Εκκλησίας του Δήμου για τη Σικελική Εκστρατεία. Τα παιδιά στέκονται μπροστά στη Θόλο και μαθαίνουν για τη λειτουργία των πολιτικών κτηρίων της Αθηναϊκής Δημοκρατίας. Έπειτα, αναζητούν κάποιον που να γνωρίζει αν τελικά θα γίνει η Σικελική εκστρατεία. Το παιχνίδι «Αν η τάξη σας ήταν η Αρχαία Αθήνα» θα βοηθήσει τη Σικέλα να βρει αυτόν τον Αθηναίο πολίτη που συμμετείχε στη σχετική συζήτηση της Εκκλησίας του Δήμου. Όλοι, παιδιά και εκπαιδευτικοί, υποδύονται έναν ρόλο, κάποιος είναι δούλοι, άλλοι μέτοικοι και άλλοι Αθηναίοι και οι Αθηναίες. Μέσα από αυτό το παιχνίδι, κατανοούν τη σύσταση και την αναλογία του πληθυσμού στην Αρχαία Αθήνα, μαθαίνουν τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των κοινωνικών ομάδων και καταλαβαίνουν πώς ήταν διαμορφωμένο το δημοκρατικό πολίτευμα. Μία μαθήτρια και ένας μαθητής, ενσαρκώνουν τους ρόλους της Σικέλας και ενός Αθηναίου πολίτη που την ενημερώνει για την απόφαση της Εκκλησίας του Δήμου.

Ο αργαλιός της Σικέλας

Τα παιδιά συνεχίζουν την περιήγησή τους για να βρουν το σπίτι της Σικέλας. Εκεί ανακαλύπτουν έναν αργαλιό και ένα αλφάβητο χαραγμένο πάνω σε ένα από τα υφαντικά βάρη που κρατούν τα σημόνια τεντωμένα. Μέσα από την επίσκεψη στο σπίτι της Σικέλας τα παιδιά γνωρίζουν για τις γειτονιές της Αρχαίας Αθήνας, τα σπίτια της και τη διαρρύθμισή τους. Η αγνύθα δίνει την αφορμή να συζητήσουμε για τη ζωή και τις ασχολίες των γυναικών μέσα στο σπίτι, ενώ το χαραγμένο αλφαβητάρι οδηγεί την κουβέντα στην εκπαίδευση των αγοριών και των κοριτσιών στην Αρχαία Αθήνα.

Εικόνα 6. Συζητώντας για τις καθημερινές ασχολίες των γυναικών στην Αρχαία Αθήνα Εφα πόλης Αθηνών (ΥΠΠΟ ΟΔΑΠ), προσωπικό αρχείο Μ.Α. Ιωσηφίδου

Στη στοά του Αττάλου

Στο δεύτερο μέρος του προγράμματος, ανεβαίνουμε στη στοά του Αττάλου για μία σύντομη παρουσίαση power point ή ένα βιωματικό εργαστήριο συντήρησης. Η παρουσίαση βασίζεται σε ερωτο-αποκρίσεις και στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών. Ξεκινάμε, ανιχνεύοντας την ιστορία του αρχαίου γκράφιτι από την προϊστορία μέχρι τους νεότερους χρόνους. Τα παιδιά καλούνται να σκεφτούν τους παράγοντες που φθείρουν το αρχαίο γκράφιτι αλλά και τρόπους με τους οποίους μπορούμε να το διασώσουμε. Στο δεύτερο μέρος της παρουσίασης, μέσα από τις εικόνες που προβάλλονται, τα παιδιά κατανοούν ότι ο καθαρισμός των μνημείων από τα σύγχρονα γκράφιτι είναι μία χρονοβόρα διαδικασία με επαχθές χρηματικό και περιβαλλοντικό κόστος. Φυσικά, το σύγχρονο γκράφιτι δεν προσεγγίζεται με έναν μονοσήμαντο τρόπο αλλά αναγνωρίζεται η αξία του ως μορφή τέχνης, όταν γίνεται με συναίνεση. Τέλος, τα παιδιά γνωρίζουν το θεσμικό πλαίσιο γύρω από το αρχαίο αλλά και σύγχρονο γκράφιτι. Εναλλακτικά, το πρόγραμμα ολοκληρώνεται με ένα βιωματικό παιχνίδι καθαρισμού, όπου οι μαθητές/τριες καθαρίζουν μικρές επιφάνειες μαρμάρου που έχουν προσβληθεί από γκράφιτι και καταγράφουν τα συμπεράσματά τους. Με τον τρόπο αυτό, ρίχνουν μία κλεφτή ματιά στον κόσμο των συντηρητών αρχαιοτήτων.

*Εικόνα 7. Το εργαστήριο συντήρησης
ΕφΑ πόλης Αθηνών (ΥΠΠΟ ΟΔΑΠ)*

Ο εκπαιδευτικός φάκελος

Το πρόγραμμα Θ-ink σιγά-σιγά ολοκληρώνεται, όμως το υλικό του εκπαιδευτικού προγράμματος ψηφιοποιείται ώστε οι εκπαιδευτικοί να μπορούν να το υλοποιήσουν και μόνοι τους. Στον φάκελο, ο/η εκπαιδευτικός θα βρει οδηγίες, εποπτικό υλικό και κείμενα για το βιωματικό παιχνίδι αναζήτησης που αναφέρθηκε παραπάνω, «Στην Αγορά με τη Σικέλα», καθώς και για τη βιωματική δραστηριότητα «Η Σικέλα με τα μάτια των Συντηρητών Αρχαιοτήτων». Η βιωματική δραστηριότητα σχετίζεται με το έργο των συντηρητών. Τις δραστηριότητες συμπληρώνουν οι δύο χάρτες διαδρομών.

Στον φάκελο, περιέχονται επίσης «Φύλλα Εργασίας» με ποικίλες δραστηριότητες και παιχνίδια ρόλων για τον αρχαιολογικό χώρο ή το σχολείο. Ορισμένες δραστηριότητες αφορούν κατασκευές και χειροτεχνίες. Ακολουθώντας τις οδηγίες του οι

μαθητές/ τριες μπορούν να εικονογραφήσουν την ιστορία της Σικέλας και να φτιάξουν μία αρχαία οικία, έναν χειροποίητο αργαλειό, ένα ηλιακό ρολόι, ένα φυτολόγιο και κούκλες, ώστε να μετατρέψουν την ιστορία της σε κουκλοθέατρο. Επιπλέον, στον εκπαιδευτικό φάκελο συμπεριλαμβάνονται δραστηριότητες σχετικά το αλφάβητο και τη γλώσσα.

Στον φάκελο συμπεριλαμβάνονται, επίσης, οδηγίες και για τη δραστηριότητα, «Αν η τάξη μας ήταν η κοινωνία της αρχαίας Αθήνας» που περιεγράφηκε παραπάνω. Σε άλλες δραστηριότητες οι μαθητές/ τριες γνωρίζουν ιστορικά πρόσωπα και συζητούν μαζί τους. Ορισμένες δραστηριότητες του φακέλου σχετίζονται με το θεατρικό παιχνίδι. Μέσα από τους θεατρικούς διαλόγους «Πολιτική και Υφαντική», «Γιορτή της Ειρήνης» και «Πόλεμος ή ειρήνη;» που έχουν ως πηγή έμπνευσης τον Ευριπίδη, τον Αριστοφάνη και τον Θουκυδίδη οι μαθητές/ τριες, ακόμα και μεγαλύτερων τάξεων, μπορούν να ζωντανέψουν σκηνές από την αρχαία Αθήνα. Παράλληλα, στον φάκελο προσφέρονται και δραστηριότητες που αφορούν τα σύγχρονα γκράφιτι και τη ζημιά που αυτά προκαλούν.

➤ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Κατά την ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος, μοιράζονται στους/ στις συνοδευόντες/ ουσες εκπαιδευτικούς φόρμες αξιολόγησης. Τα ερωτηματολόγια συλλέγονται και μελετώνται προσεκτικά από τους εμπυχωτές, με σκοπό να ελεγχθεί σε τι βαθμό επιτυγχάνονται οι καθορισμένοι στόχοι. Επιπλέον, εξετάζεται αν υπάρχουν αδυναμίες και σε τι συνίστανται αυτές. Η συλλογή των στοιχείων αυτών αποσκοπεί στη διαρκή αναθεώρηση και βελτίωση του προγράμματος.

Από τις φόρμες αξιολόγησης συμπεραίνουμε ότι το πρόγραμμα έχει ιδιαίτερη απήχηση και ανταποκρίνεται στις ανάγκες του προγράμματος σπουδών. Σύμφωνα με τις απαντήσεις που διαβάζουμε στα ερωτηματολόγια το παιχνίδι με τους γρίφους αλλά και η επαφή με τα χαραγμένα όστρακα προκαλούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα παιδιά. Επιπλέον, φαίνεται ότι το πρόγραμμα ενθαρρύνει την αρμονική συνεργασία και τη συμμετοχή όλων των μαθητών ακόμα και εκείνων με χαμηλές επιδόσεις. Συνολικά, από τη μελέτη των ερωτηματολογίων προκύπτει ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ευαισθητοποιεί τα παιδιά σε ζητήματα πολιτιστικής κληρονομιάς και αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την τάξη.

Παρόλο που τα ερωτηματολόγια συμπληρώνονται από τους εκπαιδευτικούς δεν είναι λίγες οι φορές που και οι μαθητές/ τριες θέλουν να συμμετέχουν στη διαδικασία της αξιολόγησης. Πράγματι, πολλές φορές οι διδάσκοντες/ ουσες ζητάνε την άποψη των μαθητών/ τριών τους κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων. Τα παιδιά με μεγάλη προθυμία και ζήλο συμμετέχουν σε αυτή τη διαδικασία.

Εμείς από την δική μας πλευρά εκπλησσόμαστε ευχάριστα με την όρεξη των παιδιών να συμμετέχουν στη συζήτηση, τη λαχτάρα τους να διαβάσουν τους γρίφους και τον ενθουσιασμό τους όταν ανακαλύπτουν τα αρχαία γκράφιτι. Ταυτόχρονα διαπιστώνουμε την εμφανή αποστροφή και την αγανάκτησή τους στη θέα των βανδαλισμών και των φθορών που έχουν υποστεί τα μνημεία από σύγχρονα γκράφιτι. Κρίνοντας από αυτές τις αντιδράσεις, υποθέτουμε ότι το πρόγραμμα έχει επιτελέσει

τον στόχο του και ευελπιστούμε ότι τα παιδιά μεγαλώνοντας θα προστατεύουν, θα σέβονται και θα διαφυλάσσουν την πολιτιστική μας κληρονομιά. Συνεπώς, μπορούμε να αισιοδοξούμε ότι τα μνημεία και τα αρχαία γκράφιτι θα συνεχίσουν να ψιθυρίζουν και στις επερχόμενες γενιές τις ιστορίες τους.

Εικόνα 8. Λύνοντας τους γρίφους
Εφα πόλης Αθηνών (ΥΠΠΟ ΟΔΑΠ), προσωπικό αρχείο Μ.Α. Ιωσηφίδου

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ambrose, T., & Paine, Cr. (1993). *Museum Basics*. London: ICOM in conjunction with Routledge.
- Corbishley, M., & Stone, P.G. (1994). The teaching of the past in formal school curricula in England. In P. G. Stone & B. L. Molyneux (Eds.), *The presented past. Heritage, Museums and Education. One World Archaeology*. London and New York: Routledge. 383-397.
- Falk, J. H., & Dierking, L. (2012). *The Museum Experience Revisited*. New York: Routledge.
- Falk, J. H. (2016). *Identity and the Museum Visitor Experience*. New York: Routledge.
- Hughes, C., Jackson A., & Kidd, J. (2007). The role of theater in Museum and Historic Sites: Visitor, Audiences and Learners. In L. Bresler (Ed.), *International Handbook of Research in Arts Education. Vol. 16*. New York: Springer. 679-699.
- Καλεσοπούλου, Δ. (2014). Παιδί και Μουσείο: μια σχέση με πολλές διαστάσεις. Στο *Αρχαιολογία και Τέχνες*. Ανακτήθηκε από <https://www.archaiologia.gr/print-article/?print=74174>
- Νικονάνου, Ν. (2010). *Μουσειοπαιδαγωγική: από τη θεωρία στην πράξη. Μουσειακές σπουδές*. Αθήνα: Πατάκη.

Ευχαριστίες

- Ελένη Σπ. Μπάνου, Αρχαιολόγο PhD, Προϊσταμένη ΕΦΑΠΑ 2015 - 2021
- Έλενα Κουντούρη, Αρχαιολόγο PhD, Αν. Προϊσταμένη ΕΦΑΠΑ 2021 - σήμερα